

Григорій Квітка-Основ'яненко

“Сватання на Гончарівці”

Сцена 1

(Прокіп виходить крадучись з двору, співає)

Прокіп – Спить жінка, не чує,
Що мужик її мандрує.
Спи, жінко, спи!
Я тим часом одягнуся
Та на вольну заберуся,
А ти, жінко, спи!
Як уволю я нап'юся,
Чорта й жінки не боюся,-
Нехай вона спить!

(На поріг виходить Одарка)

Одарка - А куди-то вже потяг, холопе? Знов у шинок? Вернись додому!

Ну що мені з п'яницею робити? Все вже пропив: і воликів, і
корівку, і одежу! Ну, навіщо ж ти п'єш?

Прокіп – А навіщо ж горілку вигадали, коли її не пити?

Одарка – П'яниця, харцизяка, волоцюго! *(б'є його)*: ось тобі за мої літа
молодії, ось тобі за мою дівочу красу! Сиди вдома, мандрований
цуцику! Та гляди: тільки вийдеш за поріг, не побоюсь гріха, ще
битиму!

(Прокіп іде в хату. До двору підходять Кандзюбенки)

Кандзюбиха – День добрий вам! З неділею будьте здорові!

Одарка - Спасибі, будьте і ви здорові.

Кандзюба – А де ж Прокіп?

Одарка – Отам заперла, хай виспиться.

Кандзюбиха – Випустіть-бо його. Маємо до вас діло.

Прокіп – А яке ж то діло?

Кандзюба – А чи є у вас дочка на видані?

Прокіп – Є.

Кандзюба – А ми сина маємо. Тож віддайте вашу Улянку за нашого сина,
а ми будьмо сватами.

Прокіп - Так усі знають, що у вашого Стецька клепки нема.

Кандзюбиха – Та не зовсім він дурний, трошки непа'ятливий та
нерозсудливий.

Кандзюба - Та хоч би й зовсім дурний був, зате після моєї смерті багатий
буде.

Кандзюбиха – А добра ж багато маємо: є воликів пар двадцять, коров'ят
п'ятнадцятеро, овець дві сотні, батраків з десятків. Все Стецьку
дістанеться. Так що, віддасте дочку?

Одарка - Треба ж дівки спитати, як-то вона скаже?

Кандзюба - Чого її питати? Хіба батька з матір'ю не послухає та буде
вередувати?

Одарка - Та ні, послуха. Присилайте старостів, вже ж вона не без розуму.

Кандзюба - Спасибі за ласку. Увечері ждять старостів.

Кандзюбиха- А я Стецька пришлю до дівки. Хай поговорять, а ви її
навчіть не брикатися. Прощавайте!

Прокіп - От же скверно, що сватів без чарки відпустили!

Одарка - Іди в хату! А я Улянку підожду.

(Заходить Уляна та дівчата)

Уляна - Здорові, мамо, були!

1,2,3дівч.- Здрастуйте, тітко Одарко!

Одарка - Спасибі, будьте і ви здорові! А де це ви так рано ходили?

Уляна - Ходили, мамо, на базар.

1 дівчина - Купили стрічечки у коси, правда гарні?

2 дівчина – А ще шпалерів на голуби та квіти.

3 дівчина – А Улянка такий гарний платок купила, ось подивіться!

Одарка - Добре, що хустку купила. Увечері жди старостів.

Уляна - Які старости? Від кого?

Одарка - А чи знаєш із-за Харкова Павла Кандзюбу?

1 дівчина - Отого старого та лисого?

Одарка - Тю, дурна, Стецька, його сина.

Уляна - Того божевільного? Він же, мамо, зовсім дурний!

Одарка - Дурний та багатий!

3 дівчина - Та він же як іде по вулиці, то навіть малі діти сміються.

Одарка - Нехай сміються, а він собі багатий!

Уляна - Мамо, я ж Олексієчка люблю, коваля.

Одарка - Не рівня він тобі, кріпак же він! Ти що, на панщину захотіла?
Скоріше у мене на долонях волосся виросте, чим я віддам тебе
за Олексія! Зараз Стецько прийде, поговоріть з ним любенько,
будь до нього приязна...

Уляна - Об чим з таким дурнем говорити?

Одарка - Дівка з парубком аби зійшлися, а то найдуть об чім поговорити.
Посидь за воротами, а я піду обід лагодити.

2 дівчина - Ми вам, тітко допоможемо. *(виходять)*

Уляна - Така моя доленька нещасна. Так такому дурневі дістануся.
Що мені у багатстві? А з Олексієм пішла б на край світа. Аби був
біля мене, та приголубив, я б усю бідоньку забула.

Сцена 2

(заходить Стецько. Побачивши Уляну, сміється ,роздивляється її)

Стецько - Та й патлата! А що у вас тут варили?

Уляна - Нічого!

Стецько - Брешеш-бо, що нічого! Батько казав, щоб розпитав її обо всім.
А я все забув. Об чім розпитувати, про що домовлятися?

Уляна - Ні об чим нам домовлятися.

Стецько - Як ніобчим, як ти за мене йдеш?

Уляна - Цього ніколи не буде!

Стецько - А чом не буде?

Уляна - Тим, що не хочу!

Стецько - А батько казав, що ти підеш за мене.

Уляна - Я тобі кажу, що не люблю тебе і не піду за тебе.

Стецько - Так що, батько збрехав? Ей!... Чи Прісько, чи Домахо, чи як тебе?

Послухай та йди. Якби була ти моя жінка, та не хотіла йти за мене, то я б тобі пику набив, як мені часом батько б'є; а то ще тепер не можна. Батько казав, що після весілля жінку можна бити скільки хочеш, а тепер не можна. Дарма!

Уляна - Що мені з дурнем товкувати? Покинула б його, так мати лаятиме.

Стецько - Так що, присилати увечері старостів?

Уляна - А як же. Побачиш, якого облизня піймають!

Стецько - А піч колупатимеш?

Уляна - Отак усю поковиряю!

Стецько - Тю, тю! Бач, трохи баньок не повиколупувала. Зачим так робити?

Уляна - Затим, що я тебе шаную, як собаку рудую!

(Уляна співає пісню «Ти до мене не ходи».

Осторонь з'являється Олексій)

Стецько - Ну! Кажи ж ти мені: як ми оженимось, що будемо робити?

Уляна - Ти знаєш, а я не знаю.

Стецько - Пожалуй, знаю, мене батько навчив. Напечемо коржів, зомнемо маку, та намішаємо з медом, та й їстимемо. *(побачив хустку):*

А що то за хустка? Чи не для мене?

Уляна - Кому ж, як не тобі. Твоїй пиці вона і пристала.

Стецько - Мабуть, гарно з хусткою? Я ще зроду не женився. Мабуть, гарно жонатому? Будеш мені головоньку мити й голубити?

Уляна - Змию, змию, що тебе і чорт не пізна.

(підходить Олексій)

Олексій – Здоров, Степане! Поздоровляю тебе зі сватанням.

Стецько - Спасибі.

Олексій - То це правда, Уляно, що ти ідеш за цього дурня навіженого?

Стецько - Брешеш, брешеш, я ще не зовсім дурний. Батько каже, що в мене не всі дома. Та дарма: хоч би і дурний, так що, не можу женитися? Тут не розуму треба, я вже знаю.

Олексій - Та що в тім, що женишся, та як не вмітимеш жінку содержать? Ти ж нічого не вмієш робити.

Стецько - Робити, пожалуй, вмію, так талану нема щось.

Стецько - Та не зумів пальців перелічити. *(перебирає пальці)*. Та й до біса їх на руках. Станеш їх лічити, так один одного і попереджа. На якого біса їх так багато? *(задумався)*. Еге! А я знаю! Ось бач, Уляно, як би ти з одним пальцем та зложила собі дулю?

Одарка - Уляна, іди обідати! Якщо Стецько там, клич і його.

Уляна - Іду, мамо!

Стецько - Ось-осьдечки я. Обідати? Зараз. Що то вже я люблю обідати! Я б і вдень обідав, і вночі обідав, і зранку обідав.

(уходить)

Олексій - Ось бач, Уляно, за якого дурня йдеш.

Уляна - Чи я сама за нього йду? Не моя воленька – мати силкує. А я тебе, Олексієчку, люблю! *(обнімаються)*

Олексій - Що ж нам робити? Де шукати помочі? Тяжко моєму серцю!

Одарка - Уляно, йди вже, чекаємо тебе!

Уляна - Іду! Олексієчку, не втікай звідси. Я швидко вийду.

Олексій - Ходив-ходив, а все-таки не знайшов свого щастя. Вийде Уляна, посумуємо, поплачемо, а увечері дурний Стецько буде хусткою вихвалитися!

Звучить пісня «Солдатушки». Заходить Скорик)

Скорик - Алексей! Здоров будь!

Олексій - Здрастуйте, господин служивий.

Скорик - Ты меня не признал? Я Осип, дядюшка твой, приехал в отпуск, своих повидать, десять лет, как тут не был.

Олексій - Здорові ж, дядюшка, були! Давно не бачив вас, та й не впізнав. Ото ви вже походили по світу, навидались усячини, набачились, мабуть, усякого дива?

Скорик - Есть ли такая страна, где бы я не побывал? Был и у Хранции, и у Немеции, в Расеи и у Туреччины. И там, брат, усё не так, как у нас. Придёшь у Хранцию, так там усё хранцуз, хранцуз. А у Немеции другой народ – немец до единого. У Туреччину прийди, там куда не обернись – усё турки, аж сумно. И во всякой земле говорят не по нашему.

Олексій - Яких-то людей на світі нема. А де ж ви, дядюшка зупинились?

Скорик - У приятеля одного живу, а в цей вечер приятель просил сына высватать.

Олексій - До кого ж ви йдете старостою?

Скорик - До Прокопа Шкурата, вот он тут живёт.

Олексій - Та що ж ви зі мною робите? Живого ріжете, смерті мені заповідаєте.

Скорик - Нешто девка тебе приглянулась?

Олексій - Ми побожились з нею не розлучатися, а її силують за Стецька. Так нам і світ не змилився.

(заходить Уляна)

Олексій - А іди, Уляно, сюди! Се мій дядюшка вернувсь з походу.

Уляна - Зделайте милість, заступіться за мене бідную! Хотять мене силою за того дурного Стецька, а я ж Олексієчка мого люблю!

Скорик - Что ж матушка тебя за Алексея не отдаст?

Уляна - Каже, що кріпак.

Скорик - Та разве беда это, коли любите друг друга?

Олексій - Допоможіть нам, дядюшка!

Скорик - Жалко мне вас, детушки! Поможу вам. Жди меня, Алексей, на Лопанском мосту через час.

(уходить. Заходит Стецько, у жмені у нього горіхи)

Стецько - Бач де вона! Уляно, а скажи мені, що у мене в жмені?

Уляна - Та іди собі геть!

Стецько - Ага, не знаєш? Горіхи! Оце один, два, п'ять, десять, три, усі!

Олексій - А ти, бачу, і лічити не вмієш, оце козак!

Стецько - А ти чого з моєю дівкою стоїш? Гляди, щоб я тобі щепків не дав.
Геть іди, кажу тобі!

Олексій - А що ж ти мені зробиш?

Стецько - А як закричу голосно, тоді побачиш.

Олексій - Не в'яжись ти до людей, і я тебе не займатиму. Чого в'яжешся до Уляни? Вона за тебе не хоче.

Стецько - Дарма!

Олексій - Вона каже: лучше з мосту та у воду.

Стецько - Дарма!

Олексій - Вона каже: цур тобі, пек тобі, дурний, божевільний, навіжений, бузовіре...

Стецько - Дарма, дарма, дарма! Хоч вона і не хоче, хоч вона плакатиме, хоч здохне, то мені дарма, аби б тільки пішла за мене.

Олексій - Та шукай собі другої дівчини, ця не хоче за тебе.

Стецько - Та де їх в урагової матері знайдеш? Де ми з батьком не ходили, кажуть, що дурний.

Уляна - Та і я за тебе не хочу, бот и дурний.

Стецько - Тю! На твою голову! Це ти кажеш, а мати каже, що я не зовсім дурний. Так хто з вас бреше?

Олексій - Слухай, Стецю, тільки побереш рушники, та побачу тебе з

хусткою, то знай, не жити ти тобі на світі!

Стецько - А я з хусткою залізу аж у солому. Трясця там знайдеш!

Олексій - І там знайду і задущу...

Стецько - Ось тільки задужиш, а я батькові скажу... *(тікає)*

Уляна - Олексієчку, вже вечір близенько, що ж нам робити?

Олексій - Хто його зна, моя рибонька, може ж дядечко нам допоможе?

Одарка - Іди вже в хату, Уляно, вибирайся, скоро старости прийдуть.

Олексій - Прощавай, люба, нехай тобі бог помага!

Сцена 3

(хата Шкуратів, прибрана рушниками, стіл, лавка, піч.

Прокіп спить на лавці)

Одарка - Гляди ж, Уляно, не барись, вже скоро і люди прийдуть. Та де ж той п'яниця? Дивись, він спить! Вставай, прочухуйся швидше, умийся, щоб хміль пройшов, адже який ніякий, а батько.

(стук у двері)

Одарка - Ох, мені лихо!.. Сідай, сідай швидше!

(сідають на лавку, заходить Олексій)

Одарка - А, се ти, Олексію.

Олексій - Дай боже вечір добрий!

Одарка - Просимо до господи, ти таки прийшов до нас?

Олексій - Прийшов, тітко, коли не виженете. Що я вам скажу: не віддасте Уляни, то й не треба, бог з вами. Є дівчат інших багато – найду собі другу.

Одарка - Добре се ти, Олексію, вигдавав, що покинув за Уляною побиватися. Може і вона схаменеться.

Олексій - А де ж вона? Я б з нею поговорив і навів її на розум.

Одарка - У кімнаті убирається. Уляно, ходи сюди!

Уляна - О боже мій! І Олексій тут!

Олексій - *(підходить до Уляни)*: Мовчи та диш. Давай сватам рушники, а з хусткою підожди, поки дядько навчить. *(стук у двері)*

Одарка - Ох, це вже старости! Сідай, Олексій, біля дверей, а ти, Уляно, іди піч колупай!

Прокіп - Коли добрі люди та з добрим словом, то просимо до господи, а коли так собі, то вибачайте.

(заходять Скорик, сват з хлібиною та Стецько)

Скорик - Пришли мы со словом добрым.

Сват - А що ми не мародьори та без худої науки, так ось вам хліб святий у руки.

Прокіп - Хліб святий приймаємо, а вас послухаємо. Сідайте, добрі люди, чи здалека ідете?

Скорик - Идём мы с земли дальней, коли слышали, аж из Хранции.

Сват - Так-таки-так!

Прокіп - Ви ж в нас постоем, чи як?

Скорик - Встретили мы у походе вот этого дикого князя, забрели в ваш город, тут разом выпала пороша...

Стецько - Бов-бов! Ото байки дзвонить. Яка літом пороша?

Скорик - Молчи, шпийн! Не даст закону сполнить. Так вот, пришли мы по следах до вашого дома, где сховалась ни птица, ни чорнга куница, а красна девица. Вот её и получить желаем. Нашему слову конец, а вы дайте делу венец.

Сват - Так-таки-так!

Стецько - Ох і хитрий москаль, куди повернув!

Прокіп - Дочко, годі піч колупати, давай чим оцих французів пов'язати.

(мати тягне її проти волі)

Скорик - Постой, не спеши. Прежде всего поклонись, де вушка, батюшке, матушке, дякуй за хлеб, за соль и за науку. Кланяйся ж у ноги: раз, другой, третий.

Уляна - *(кланяючись)*: Ненечко моя рідна! Прошу тебе, не губи свого дитяти!

Одарка - Годі, Улясю, давай вже рушники. От тільки не винесеш, то я тебе зроду не била, а тут за патли потягну!

(Уляна виносить рушники сватам, потім, плачучи, відходить)

Скорик - Спасибо матушке, батюшке, что своё дитя рано будили и доброму делу учили. Спасибо молодой, что рано вставала, тонко пряла, хорошие

рушнички придбала!

Сват - Так-таки-так!

Скорик - Ану, товаришу, зав'яжи мене, а я- тебе. *(зав'язують рушники)*

Стецько - А князя і забули! Хоч би на сміх чим-небудь обплутали!

Одарка - Давай же, Улясю, хустку молодому.

Уляна - Що хочете робіть зі мною: хоч лайте, хоч убийте, а не дам нелюбу хустку!

Одарка - Чи на тебе біс напав? Кінчай діло, кажу тобі!

Уляна - З місця не піду, хоч убий!

Стецько - Та чого ти їй у пику дивишся? За патли, та в потилицю!

Одарка - Що се ти задумала? Та я не подивлюсь, що ти молода, та я з тебе дух виб'ю!

Скорик - Постой, мати *(дивиться в очі Улянї)*: наслано, я вам говорю, що наслано.

Пойдём, девушка у куток (шепче на вухо).

Стецько - Цур йому, цьому сватанню, яке довге. Коли б швидше спати!

(Уляна весело вибігає):

Уляна - Зараз, дядьку, зараз!

Скорик - Как рукой снял. Зараз усе принесе́т.

*(Уляна виносить накритий хусткою гарбуз, підходить,
кланяючись, до Стецька)*

Стецько - Спасибі матері...що вчила батька спати...та будила прясти...

(в цей час Олексій зняв хустку, а Стецько отримав гарбуз.

Уляна підходить до Олексія):

Олексій - Тепер ти моя навіки вічні!

Одарка - Що се таке? Що се? Нас обморочено?

Стецько - Гарбуз, хіба повилазило?

Олексій - Ні, матусенько, се не морока, се правда святая. Таке моє щастя: мені досталась хустка, а ворогу моєму – гарбуз.

Стецько - Так поміняймося!

Уляна - Матусенько, рідненька моя! Благослови ж мене і мого Олексієчка.

Стецько - Поблагослови їх оцим гарбузом по потилиці!

Одарка - Щоб я вас благословила, не буде сього! Я вас як благословлю отією чаплією, що ти мені сковав. А тобі весь гарбуз розтовчу на голові, всі коси повириваю, та таки зі Стецьком обвінчаю. А ти, пройдисвіте, геть із моєї хати!

Сват - Настоящий батальонный огонь!

Скорик - Послушай, паниматка, меня бувалого.

Одарка - Не хочу нічого слухати. Нехай віддасть хустку Кандзюбенку!

Скорик - Так, цыть, кажу-говорю тебе! А то зараз кобылою станешь, вот только скажу Французьке слово по-немецки.

Одарка - Ох, лихо, не буду, не буду!

Стецько – Ану, зроби її кобылою. Я ще не бачив, як людина звірякою перекидається. Та коли б ще заржала, ото б сміху було.

Сват - Мовчи!

Скорик - Ти не бесись, Одарие, и поблагослови своїх детушек.

Одарка - Нізащо! Нехай віддасть хустку!

Скорик - Не шуметь, смирно! В богатѣх землях я был: у Хранции, Нимеции, Туреччини, Расеи, и везде такой закон есть: кому дана хустка, тот и жених, кому гарбуз – тот ступай вон! А хто от этого закону отступит, тому смертельный грех, и на скотину падёжь будет. Это дело первое. А во-вторых, зачем не хочешь дочку отдать за Алексея?

Одарка - Так кріпак же...

Скорик - У Алексеева барина людям житьѣ славное и у них всего довольно.

Одарка - А у Кандзюбенка худоба... Серце болить, як згадаю.

Скорик - Ага. Мы и с этим справимся. А поставьте сюда ослончик. Теперь возьми миску четырьмя пальцами и принеси сюда. Сейчас снимем с тебя насылку, чтобы ты от неё не зачахла. *(знімає рушник, віддає свату)*: Подержи почётный знак. А ты, старая, возьми водяничик з водою и держи тут. *(вынимает из кармана бумажку и шишку)*: Вот з французького коровая шишка весильная, мы её положим у миску. Теперь, Одарие, лей воду в миску та приговаривай французьке слово: плюх-плюх-плюх. Теперь с турецкой церкви свечку

засвити и неси сюда. (*переливает воск в миску*): Тепер зажмурься и не шелехнись. Начинается наше дело. Одарие, рождённая, крещённая, венчаная, покрытая!.. Скажи, как тебя: из-за плечей берёт, али в очах рябит?

Одарка - Та із-за плечей...і у очах...

Скорик - Французька насилка, але справимся:

Тара-бара-мара-деларжан! Пуру-буру-туру-акерман!

Бендер-кардаш-дюпень-марьяж, Йок-пшик, йок-пшик!

(*топит свечку в воде*): Всё, мадам Одарие, снято. Вот смотрите в воду, хоть бы одна скотинка, али коровка из Кандзюбенской худобы. Ничего нет, всё пошло геть.

Прокіп - (*заглядає в миску*): І справді, хоч би тобі воловий хвіст, нема нічого.

Стецько - Хоч би одна скотина, тільки сама моя пика зосталась.

Одарка - Я ж сама бачила, як усе повиплигувало геть!

Скорик - Отак, Одарие, повиплыгує вся худоба Кандзюбенка из твоей памяти.

А наши молодые будут любиться, дружно жить, не ленясь работать, так и соберут ещё больше добра, чем у Стецька.

Одарка - От спасибі тобі! Як рукою все зняв! Тепер мені не тільки Стецька, а і всієї його худоби не жалко. Ходіть, діточки, сюди. (*обнімає*): Будьте ж здорові, як вода, багаті, як земля, а красиві, як весна!

Скорик - Ура, наша взяла!

Стецько - Тю-тю на вашу голову!

Скорик - Что вы желали, то мы и сделали.

Сват - А за сії речі дайте нам горілочки!

Прокіп - Насилу за увесь вечір розумне слово сказали. (*налива чарку*): Куштуйте, пане старосто! Будьте ж здорові!

Одарка - Просимо на хліб, на сіль, на сватання. Куштуйте страви, просимо. Скоро вже й дружечки прийдуть. А ти, Стецю, сідай з нами та й повечеряєш.

Стецько – Бодай не дождали, щоб я з вами їв! А ось що скажу вам усім:

Мати ісказися, батько подавися, москаль утопися,

А ти, Уляно тепер плач, потилицю чухай:

Жених твій кріпак. Через нього і ти стала не хто, як кріпачка,

Кріпачка, кріпачка! Тю-тю-тю! *(виходить з гарбузом)*

Сцена 4

(за кулісами чути сміх, заходять дівчата)

1 дівч. - Улянко, наша подружечка! Обмітай всі двори, застилайте столи!

2 дівч. - Клади ложечки та срібні блюдечки, золоті мисочки, бо йдуть вже дружечки!

3 дівч. - *(кланяючись)*: Дай, боже, вечір добрий! Помагай вам на все добре!

1 дівч. - А де ж тая дівчина, що бажала вінка?

(Уляна підходить до дівчат):

2 дівч. - Раді послужити тобі, Уляно.

3 дівч. - А чи не пора нам розплітати молоду? Благословіть же, батьку, цьому дитяті
косу розплітати.

Прокіп – Бог благословить.

1 дівч. - Ходи, ходи, Уляно, до хати, хоче тебе рідна мати вбирати.

2 дівч. - Ой, стань, рідна мати на стільчик, та іздійми із полиці золотий вінчик.

Не рік, не два рідна мати чекала, щоб віночок на голову наклала.

А в перший раз та в добрий час, благословіть, батько – мати,

Своєму дитяті вінок одягати.

Одарка – Благословляю тебе, доню, щастям, здоров'ям, доброю долею.

3 дівч. - А тепер, мамо, просимо одягти дочці віночок.

(розчесавши косу та заплівши її, мати одяга вінок)

Одарка – Спасибі дружечки! Сідайте, дівчата.

1 дівч. - Та нам же при людях їсти не подоба.

2 дівч. - Лучче ми вам заспіваємо та ваших молодих возвеличаємо.

Сват - Ох, дівчатка, потіште нас пісеньками.

(дівчата співають на мотив пісні «Як місяць зійшов»)

1, 2, 3 дівч. - Ой, чому, чому в сім новім дому так рано засвічено?

Уля рано встала, косу розчесала, матінку питала.

Одарка – Ой, дружечки, не розривайте мого серденька жалобними піснями.

Давайте веселеньке.

1 дівч. - Поки добра на світі ждати, так нам отут хіба дрімати?

2 дівч. - Ану! Почнем лишень гуляти! Горілка є, музика гра!

3 дівч. - Всі нумо танцювати, вже веселитися пора!

(звучить пісня Сердючки «Гуляночка», всі танцюють)

1 дівч. - На заручинах були, мед горілку пили.

2 дівч. - І горішки кусали, Уляночку заручали.

3 дівч. - Слава богу! Домовились, все йде на лад! Тепер настав час запитати:

в який день весілля будете гуляти?

Уляна - Просили батько, просили мати і я прошу у неділочку на хліб, на сіль,

на весілля!

